

dolayı Anzavur Balıkesir'e yürümeyi göze alamadı. Şubat ayı içinde Balıkesir'i ziyaret eden ve buradaki çalışmalarını yakından gören Mehmed Âkif çok heyecanlanmış ve "Zafere giden yol bu yoldur" demekten kendini alamamıştır.

V. Balıkesir Kongresi İzmir Kuzey Bölgesi Kuvâ-yi Milliyesi Genel Kongresi adı altında, Karesi ve Saruhan livâlarıyla Bursa vilâyeti ve Bilecik sancağı merkez livâ ve bütün kaza ve nahiye delegelerinin iştirakiyle 10 Mart 1920'de toplandı. Kongrede Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tüzüğü çerçevesinde Yunanlılar'a karşı alınacak tedbirler bütünüyle ele alındı. Kongre sürerken İtilâf devletlerinin İstanbul'u işgal ettikleri haberi duyuldu. Olay Balıkesir'de büyük bir tepki yarattı. Belediye alanında kalabalık bir miting düzenlendi. Kongre üyeleri mitingde işgali kınayan konuşmalar yaptılar ve Yunanlılar'a karşı mücadelenin kararlı biçimde devam ettirileceğini belirttiler. Kongrede, Balıkesir idarî yapısı içinde yer alsın almasın, bölge sınırları içinde bulunan askerî birliklerin 61. Tümen'e bağlanması öngörüldü ve bu durum bütün birliklere bildirildi. Rum ve Ermeniler'in Avrupa kamuoyunu yanıltmak amacıyla Türkler aleyhine uydurma haberler yaymaları da söz konusu edilerek bu haberleri tekdiz edecek bir protesto metni hazırlandı.

Balıkesir Hey'et-i Merkeziyesi, 3 Nisan 1920'de şehir halkının da fikrini öğrenmek ve faaliyetlerini buna göre düzenlemek üzere büyük bir toplantı düzenledi. Her mahalleden dörder temsilci ile şehir ileri gelenlerinden oluşan 103 kişinin katıldığı toplantıda Ankara'daki olağan üstü meclise delege seçimine ve Anzavur için gereken tedbirlerin alınmasına karar verildi. Halktan eli silâh tutanlar tesbit edilerek bunlarla şehrin emniyeti sağlandı.

İtilâf devletlerinin San Remo'da toplandıkları konferansta (18-27 Nisan 1920) İzmir işgalinin desteklenmesi yolunda alınan karar Yunanlılar'ı cesaretlendirdi. Güçlü bir askerî taarruza hazırlanan Yunanlılar İzmir'e asker yığmaya başladılar. Mayıs ayı küçük çaplı saldırılarla geçti. Ancak 22 Haziran 1920'de genel bir saldırıya başlayan Yunanlılar 30 Haziran'da Balıkesir'e girdiler. Balıkesir kongreleriyle teşkilâtlanan ve işgali reddeden bölge halkı, Balıkesir'in Yunan işgalinden kurtulduğu 6 Eylül 1922'ye kadar çete savaşlarıyla mücadelesini sürdürdü.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk* (Ankara 1927), İstanbul 1962, III, 1099, 1210; M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine*, Ankara 1959-65, I, 142-143, 182-183; II, 4, 79, 226-227, 264, 268, 316; *Türk İstiklâl Harbi* (Genel Kurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi neşriyatı), Ankara 1963, II/1, s. 100, 104; *Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacı Muhittin Çankırlı'nın Kuvâ-yi Milliye Hatıraları* (1919-1920), Ankara 1967, s. 47, 68-70; Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, Ankara 1971, I, 9-15, 71; Celâl Bayar, *Ben de Yazdım*, İstanbul 1972, VIII, 2208-2717; Selahattin Tansel, *Mondros'dan Mudanya'ya Kadar*, Ankara 1973, I, 22-23, 150, 272-273, 280, 287; İbrahim Ethem Akıncı, *Demirci Akıncıları*, Ankara 1978, tür.yer.; *Millî Mücadelede Balıkesir* (Türk-Petrol Vakfı Lâle mecmuası neşriyatı), İstanbul 1986, s. 179-186; İlhan Tekeli — Selim İlkin, *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyeti Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, Ankara 1989, s. 1-2, 169-185, 212-218, 240-245; Mütebe İlgürel, "Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti ve Kongreleri", *Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan* (İÜ Ed. Fak. neşriyatı), İstanbul 1973, s. 35-56; a.mlf., "Akbaş Cephâneliği Baskını", *TD*, sy. 33 (1982), s. 271-282; a.mlf., "Atatürk'ün Bilinmeyen Bir Telgrafı", *MÜTAD*, sy. 2 (1987), s. 131-136; A. Hilmi Ergeneli, "1919'da Ayvalık Savunması ile İlgili Anılar", *TTK Belleten*, XLIII/189-190 (1985), s. 167-235; *İzmir'e Doğru Gazetesi*, Balıkesir 17 Mart 1336. MÜTEBE İLGÜREL

BALIKESİR ULUCAMİİ

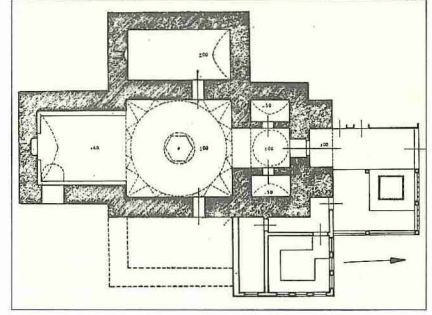
(bk. ULUCAMİ).

BALIKLI TEKKEİ

Kütahya'da
XV. yüzyılda kurulan bir tekke.

Aynı adı taşıyan mahalledeki Balıklı (Rüstempaşa) Hamamı'nın güneyinde, üzeri kapatılmış olan Kapan deresinin doğusunda bulunan tekke harap haldedir. XIV. yüzyıl sonu ile XV. yüzyıl başlarında yapılmış yan mekânlı zâviyeli tipte olan bu yapı, XVII. yüzyılın ilk çeyreği içinde Halvetî tekkesine dönüşmüştür. 1072'de (1661-62) ölen ve buraya gömülen ilk Halvetî şeyhinden dolayı Muslihuddin Tekkesi adıyla da anılmaktadır. Halvetîliğin Yiğitbaşı koluna mensup olan Şeyh Muslihuddin'in mezar taşı doğudaki hazîrede, tekkenin buraya açılan yan penceresinin önündedir. Bugün bir kısmı yok olan kapı üzerindeki iki satırlık çini kitâbeden, tekkenin 1164'te (1751) Kütahya Valisi Yahyâ Paşa tarafından ihya edildiği anlaşılmaktadır. İçte de bu döneme ait çiniler vardır.

Kâgir olan kubbeli yan mekânlı bölümün kuzeydoğusunda ahşap meşrutası,

Balıklı Tekkesi'nin planı (A. Altun'dan)

si, havuzlu sakıfı ve kahve ocağı ile ilgili özelliklere sahip olan bu yapı son yıllarda elden geçirilmişse de kubbesi çok çirkin biçimde sıvanmış, ahşap kısımlar da daha sonra yıkılıp yanmıştır. Basık bir giriş tonozu ve üzerinde çilehânesi olan yapının aydınlık fenerli ve kubbeli orta mekânının iki yanında kanat mekânları bulunmaktadır. Bunlardan doğudaki yıkıktır. Uzun tonozlu ve mihraplı mescid bölümü daha iyi durumda olan yapı, Kütahya'da korunması gereken erken devir örneklerinden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, s. 124; *Kütahya İmar Komisyonu Raporu*, Ankara 1960, s. 34; Ara Altun, "Kütahya'da Balıklı Tekkesi Üzerine Notlar", *EFAD*, sy. 9 (1978), s. 1-20; a.mlf., "Kütahya'nın Türk Devri Mimarisi, Bir Deneme", *Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan: Kütahya*, İstanbul 1981-82, s. 341-347. ARA ALTUN

BALIM SULTAN

(ö. 922/1516 [?])

XVI. yüzyılda

Bektaşîliği yeni baştan düzenleyip
bilinen hüviyetine kavuşturan
mutasavvıf.

Mensuplarınca Hacı Bektâş-ı Velî'den sonra ikinci pîr (pîr-i sâni) kabul edilen Balım Sultan'ın asıl adının Hızır Balı olduğu ileri sürülür. Yaşadığı dönemden kalma doğrudan kendisiyle ilgili hiçbir belge bulunmadığından hakkında bütün bilinenler yazılı ve sözlü Bektaşî geleneğine dayanır. Ancak bu gelenekteki rivayetler de bazan birbirini tutmaz. Belki de bu yetersizlik yüzünden günümüze kadar bu önemli şahsiyet hakkında herhangi bir monografi yayımlanmamıştır.

Balım Sultan, Hacı Bektâş-ı Velî Türbesi'nin yanında bulunan türbesindeki

kapı kitâbesinde Hacı Bektaş'ın soyundan Resul Balı'nın oğlu olarak gösterilmişse de Bektaşî geleneği onun Resul Balı'nın değil Mürsel Balı'nın oğlu olduğu ve üstelik Hacı Bektaş'ın evliliği söz konusu olmadığından ancak "yol oğlu" olabileceği inancındadır (meselâ bk. Baha Said, s. 314-315; Şapolyo, s. 320). Buna karşılık geleneğin Çelebiler kolu, yani Hacı Bektaş'ın evlendiği ve dolayısıyla kendilerinin onun neslinden geldiği iddiasında olanların temsil ettiği kol ise Balım Sultan'ın gerçekten Hacı Bektaş soyuna mensup bulunduğunu, zira Bektaşîler'in pîr soyundan gelmeyen hiç kimseye "sultan" demediklerini ileri sürmektedir (meselâ bk. Ulusoy, s. 77).

Baha Said, Manisa Vâlide Camii Kütüphanesi'nde rastladığını söylediği 1315 (1897-98) tarihinde istinsah edilmiş bir yazmadan naklen Balım Sultan'ın Bektaşî şeyhlerinden Sersem Ali Baba'nın Dimetoka'da evlendiği bir Sırp prensesinden doğma olduğunu iddia etmektedir.

Bugün için bu rivayetlerden hangisinin gerçeğe dayandığını tesbit etmek imkânsız gibidir. Ancak burada önemli olan, Balım Sultan'ın nesebi meselesinden ziyade onun XVI. yüzyıl başlarında Bektaşîlik tarikatının gelişmesinde oynadığı rol ve buna paralel olarak Osmanlı-Safevî mücadelesinin kızıştığı bir dönemde Osmanlı yönetimi ile olan dikkate değer yakın ilişkileridir. Rivayetler, Hızır Balı yahut Balım Sultan'la Osmanlı Sultanı II. Bayezid'i sıkı bir ilişki içinde göstermektedir. Bu ilişki, Dimetoka'da doğduğu için eskiden beri buradaki büyük Bektaşî tekkesi Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Zâviyesi'ne ilgi duyan II. Bayezid'in o zaman şeyh olan Balım Sultan'la tanışması sonucu doğmuştur. Yine söz konusu rivayetlere göre Safevî

propagandası Anadolu'da faaliyete geçtiği zaman II. Bayezid Balım Sultan'ı Dimetoka'daki tekeden alarak Hacı Bektaş Dergâhı'nın başına getirmiştir. Böylece 907 (1501) tarihinde Balım Sultan resmen Osmanlı yönetimi tarafından Bektaşî tarikatının başına geçirilmiş oluyordu. Baha Said'in, II. Bayezid'in bu işi Anadolu'daki Bektaşîler'i ve belki kısmen kızılbaşları (Alevî) bu propagandanın tesirinden korumak maksadıyla yaptığını söylemesi son derece mantıklıdır. Nitekim Bektaşîler kendileriyle pek çok noktada müşterek olan kızılbaşlar gibi Safevî yanlısı olmak yerine Osmanlı yönetimi yanında kalmayı tercih etmişlerdir. Herhalde bunda Balım Sultan'ın payını unutmamak lâzımdır. Bu sebeple Bektaşî geleneği II. Bayezid'in Balım Sultan'ın müridi olduğu inancındadır.

Balım Sultan'ın iş başına gelir gelmez Bektaşîliği yeni bir islahat ve teşkilatlanmaya tâbi tuttuğu bilinmektedir. Bektaşîliğin başlangıçta Sünnî eğilimli bir tarikat olmasına rağmen Balım Sultan tarafından bugün bilinen hüviyetine kavuşturulduğu, yani gayri Sünnî bir yapı kazandığı tezinin tarihî bir dayanağı yoktur. Bu görüşün yanı sıra bazı Bektaşî çevreler, özellikle Çelebiler koluna mensup olanlar, Balım Sultan'ın tarikatla birtakım yenilikler yaptığını kabul etmekle beraber ne mücerred*lik erkânını ne de dede-babâlığı kabule yanaşmazlar. Bununla beraber mücerredlik erkânı başta olmak üzere Bektaşîlik'teki on iki imam kültü ve "Hak-Muhammed-Ali" şeklinde ifade edilen ulûhiyyet telakkisi ile on iki post erkânının Balım Sultan zamanında düsturlaştırıldığı bir gerçektir. Balım Sultan, XV. yüzyıldan beri tarikat üzerinde etkilerini göstermeye başlayan Şîî ve Hurûfî unsurları Bektaşîliğin bünyesine uygun bir şekilde ve Safevî propa-

gandası ile politize olmasına imkân vermeden kaideleştirmeyi başarmış bir kişi olarak Bektaşîlik tarihinde büyük bir rol oynamıştır. Bu yüzdendir ki ona duyulan minnet ve saygıyı en iyi şekilde ifade etmek üzere Bektaşîlik'te "Balım niyazı" denilen bir erkân geliştirilmiştir.

Balım Sultan'dan bugüne intikal etmiş bir eser olmadığı gibi ona atfedilen bazı nefeslerin kendisine aidiyeti de ispat edilmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. K. Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, London 1937, s. 56-58; Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri*, İstanbul 1963, s. 108-109; E. Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul 1964, s. 320; M. Tevfik Oytan, *Bektaşîliğin İçyüzü*, İstanbul 1979, s. 373; A. Celâlettin Ulusoy, *Hünkar Hacı Bektaş-ı Velî ve Alevî-Bektaşî Yolu*, Hacı Bektaş 1980; Baha Said, "Bektaşîler", *TY*, sy. 28 (1927), s. 314-326; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1219; *TA*, V, 146.

AHMET YAŞAR OCAK

BÂLÎ

(بالی)

Güney Habeşistan'da bir bölge ve XIV-XVI. yüzyıllar arasında burada hüküm süren küçük bir müslüman sultanlık.

Bölgenin sınırlarını batıda Avaşa gölü ve Ganale nehri, doğuda ise Şebîlî nehri meydana getirmektedir. Şebîlî'nin kuzeyinden geçen dar bir parça ile Danâkil ovalarının sınırlarına ulaşır. Kuzey sınırını ise hemen hemen günümüzdeki demiryolu teşkil eder. Bâlî'den ilk defa Habeş Kralı Amda Siyon'un (1314-1344) şerefine yazılmış bir "zafer şarkısı"nda bahsedilmekte ve burası kralın hâkimiyeti altındaki müslüman bölgelerden biri olarak tanıtılmaktadır. XIV. yüzyılın ortalarında Ömerî, Habeşistan kralına vergi veren yedi müslüman devletçikten biri olarak gösterdiği Bâlî'yi bir hükümdarın idaresi altında ve 40.000 kişilik ordusu olan, uzunluğu yirmi, genişliği altı günlük bir yer olarak tarif eder. Bir asır sonra Makrîzî, Ömerî'nin verdiği bilgilere sadece halkının Hanefî mezhebinde oldukları ilâvesinde bulunur. Bu dönemlerde Habeşistan'da bulunan Bâlî ve diğer müslüman krallıklar Mısır ve Şamlılar'ca Zeyla' beldeleri olarak tanınmışlardır. İmam Ahmed el-Mücâhid'in 1526'da başlattığı cihad sırasında ele geçirdiği yerler arasında Bâlî de vardır. Habeş Kralı Galavdevos, Ahmed el-Mücâhid'in bertaraf edilmesinden sonra 1544'te müs-

Balım Sultan Türbesi - Hacıbektaş / Nevşehir